

Három interjú Bosznia vallási vezetőivel

„Nem siránkozni!”

Kérdések **Musztafa Cserics reisz-ul-lemához**, a boszniai moszlimok fejéhez

Mina Bazelja asszony az egyszerűen berendezett, nagy fogadószobában szolgálja fel a teát *Rijaszetben, Bosznia és Hercegovina Iszlám Közössége* székhelyén. Bazelja asszony hadiözvegy. Sokáig Norvégiában élt száműzetésben. Ott megpróbálták segíteni neki bánatában – Bazelja asszony férjét ugyanis, egy imámot, a boszniai háború során becsavarták egy imaszőnyegbe, és úgy égették el.

Musztafa Cserics reisz-ul-lemma, Bosznia legfőbb moszlim lelkésze Chicagóban doktorált vallástudományból. Világot járt ember, egy vallásközi *global player*. I. Ferenc Józseffel, az Osztrák-Magyar Monarchia császárával kezdi rövid nyilatkozatát: „Végső soron Ferenc József császárnak köszönhetem hivatalomat. 1882-ben ő alapította a boszniai legfőbb moszlim lelkészi állást, miután négy évvel korábban, 1878-ban, a berlini kongresszus után az országot hozzácsapták a Habsburg birodalomhoz.” Cserics szavaiból ragaszkodás csendül ki, az a történelmi szimpátia, amelyet a legtöbb boszniai moszlim oszt. Bosznia moszlimjai 1918-ig a K.u.K.-monarchia derék alattvalóinak számítottak a távoli Bécsben. Ma az Európai Unióért rajonganak. Remélik, hogy az EUFOR-katonaság lehetőség szerint örökké ott marad, és így megvédi őket a szerbektől. Politikai vágyalmuk Brüsszel enyhe idegen uralma.

„Feladatunk az, hogy Istenről és a Prófétáról beszéljünk”, mondja a *reisz-ul-lemma*. „Foglalkozását” így határozza meg: „regionális kalifa”. Ez azt jelenti: Neki kell összetartania a hívőket, és lehetőleg minden boszniai moszlim számára irányt mutatnia. „Az országban kereken száz mecset van”, mondja. „A konfliktusnak nem volt belső oka. Kívülről erőltették ránk a háborút. Ahogy azt Szarajevó elszenvedte az első világháborúban, aztán a másodikban ismét.” Nem felejtí el megemlíteni, hogy Gavrilo Princip, aki 1914-

ben Szarajevóban lelőtte Ferenc Ferdinánd trónörököszt, szerb volt.

„Mi magunk sajnálatos módon nem voltunk képesek megfékezni a konfliktust. Szükségünk volt a mudzsahedinek támogatására, miközben a szerbeket Oroszország támogatta, a horvátokat Németország. Ahogyan segítséget kaptunk a háborúban, ugyanúgy segítségre van most szükségünk a békéhez”, mondja Cserics. „Ahogy a háború kívülről jött, a béke is csak kívülről jöhet.”

A daytoni szerződés céljai – 1. Bosznia-Hercegovina polgárainak mozgási szabadsága, 2. szabad médiumok, 3. a menekültek hazatérése és 4. a háborús bűnösök letartóztatása, és átadása a nemzetközi bíróságnak – az első és a második pontot illetően 99%-ban megvalósultak. De a háború 1995-ös befejeződése óta a menekülteknek csak 50-60%-a tért haza, és az összes háborús bűnösöknek csak szűk negyedét tartóztatták le. A fő háborús bűnösök, Karadzics és Mladics el nem fogása Cserics szerint „komor szimbólum”, és a békéhez vezető út még „nagyon hosszú lesz”.

Hogyan határozza meg Cserics a maga európai iszlám vallását? Így válaszol: „Nincs a homlokodra írva, hogy moszlim vagy keresztény vagy-e. De valamennyien európaiak vagyunk. Ez sokkal többet jelent, mint földrajzi adottságot, ez a mi életmódunk melletti döntés.” A *reisz-ul-lemma* azt mondja: „Felelősséget viselek Európáért.” És egy egyenértékű európai vallás helyi vezetőjeként teljes részvételt, egyenjogúságot és elismerést követel Európában Bosznia moszlimjai számára.

A *hijabot*, a fátylat Cserics „egyenileg eldöntendő kérdésnek” tartja, és a növekvő európai iszlám-fóbiára való tekintettel arra szólítja fel a moszlimokat, hogy „ne beszéljenek annyit háttérbe szorításukról, inkább a közös Európáért vállalt aktív felelősségüket hangsúlyozzák”.

Túlélés rózsafüzérrel

Kérdések **Vinko Puljic** bíboros érsekhez, Szarajevó püspökéhez

Bíboros úr, hogyan éli meg Ön a bosznia-hercegovinai háborút, amely 1995-ben a daytoni szerződéssel ért véget?

Tanú vagyok. Mégpedig büszkén, mert Szarajevó egész rettenetes ostromát itt, püspöki városomban csináltam végig. Osztottam az emberek – katolikusok, moszlimok, zsidók, nem-keresztények, ortodoxok – szenvedéseit városunk 1425 napon át tartó körülkerítése és ágyúzása idején. Arról, hogy 1995 júliusában a boszniai szerb tábornok, Ratko Mladics katonái Szrebrenyicában lemészároltak kereken 8000 moszlim fiút és férfit, itt Szarajevóban kaptam hírt. Ez a tragédia a nemzetközi államközösség szeme láttára történt meg. A bátor szerb emberjogi harcos nőnek, Natasa Kandicsnak a nyilvánosság elé tárt filmje most megmutatja, hogyan kínozott meg és gyilkolt le hat fiatal szrebrenyicai moszlimot a szerb *Skorpio* nevű csapat. És mi történik? Csalódott vagyok, mivel azt látom, milyen kevéssé reagál erre a világ közvéleménye.

Mit kellett volna tennie Európának?

Beavatkozni, és hatalommal megállítani a gyilkolást. A lövöldözésnek csak az amerikai kormányzat által keresztülhajtott daytoni szerződés vetett véget.

Életképes-e ma az Ön országa?

Az olyan állam, amely egy külső – Daytonból irányított – szerződéskötés révén jött létre, aligha életképes, hiszen sok polgár nem akar a Bosznia-Hercegovina nevű államban együtt élni másokkal. A feszültségek folytatódnak. De Istennek hála, és az EUFOR- meg NATO-csapatoknak köszönhetően ma olyan helyzetben élünk, amikor nincs háború.

Mi a legnagyobb probléma?

A daytoni szerződés fontos részeit mindmáig nem valósították meg, főképpen a háborús menekültek hazatéréséről rendelkező függelék. A második problémát a hatalom helyi birtokosai jelentik. Különösen a Szerb Köztársaságban, Bosznia-Hercegovina egyik részében valósult meg csak kevéssé a háború során elűzött nem-szerbek hazatérése.

Hogy áll a helyzet a katolikusokkal?

Kétszázhuszezer, a háború során elűzött horvátnak kellett volna hazatérnie Bosznia-Hercegovinán belül, de csak tízezeren kerültek haza ismét. A Szerb Köztársaságból elűzött horvátoknak eddig összesen 7%-a térhetett haza. Az itteni médiумok hozzájárultak, és ma is hozzájárulnak a félelem légkörének szításához, ami megakadályozza a hazatérést.

Milyen szerepet játszik a vallás?

Mindent egybevetve jó szerepet, vélem én. Boszniában a háború idején is gyakorolták a vallási párbeszédet a katolikusok, moszlimok, zsidók és szerb ortodoxok. 1997 júliusában aláírtunk egy Memorandum az erkölcsi kritériumokról című dokumentumot.

Milyen értékeket tartalmaz ez?

Egyenjogúságot kell biztosítani. Határozottan fel kell lépni a gyűlölet ellen. Meg kell állítani mindenféle bosszúállást. Különösen is be kell tiltani a médiумok gyűlöletkeltését. Minden vallási közösséget tiszteletben kell tartani, és meg kell becsülni. Tiszteletben kell tartani, és nem szabad megzavarni a vallási közösségek belső struktúráit. Tiszteletben kell tartani, és lehetővé kell tenni minden vallási közösség munkálkodását, függetlenül attól, hogy az ország melyik részében működik. Ez volt a mi Vallásközi Tanácsunk első lépése. Ebben a tanácsban ma minden vallás képviselői együtt dolgoznak.

Őn hogyan, milyen hitbeli menedéssel és milyen lelki séggel élte túl Szarajevó három és fél éves ostromát, azt az időszakot, amikor a szerb agresszorok kerekén 11.000 nőt, gyereket és férfit gyilkoltak meg a városban?

Először is: Hittel és imádsággal. Mindkettő erőt adott nekem. Másodszor: Nekünk, boszniaiaknak – függetlenül attól, mely valláshoz tartozunk – van egy olyan viselkedésmódunk, egy olyan, az országra jellemző jellemvonásunk, amit inatnak hívnak. Az inat azt jelenti: „csak azért is”, „nem feladni”, „állhatatlanság”, „kitartás”. Harmadszor: Humorral. Akkor is, amikor az ostrom legsötétebb napjait éltük, áram nélkül, fűtés nélkül, és éhezünk. – Természetesen félttem is. De egész

idő alatt úton voltam Szarajevóban. Ahogy itt nálunk, Boszniában mondják: „fejem a hátizsákban volt”. Ahogy említettem: Félttem, de a szeretet nagyobb volt. Hiszen az a feladatom, hogy pásztor legyek. És az emberek elvárták, hogy reményt vigyek nekik. Erre csak azért voltam képes, mert szakadatlanul imádkoztam.

Milyen imákat mondott?

A rózsafüzért. Mégpedig a rózsafüzér minden fajtáját.

Létezett-e a vallások összefogása az ostrom nyomása alatt?

Itt nem keresztény lőtt keresztényre, hanem politikai ellenség politikai ellenségre. Mi, a négy vallás vezetői annak idején elutaztunk a világ hatalmi központjaiba, New Yorkba és Brüsszelbe, hogy közösen tegyünk tanúságot a béke mellett. Az ostrom idején mindenki rám tekintett, a moszlimok és az ortodoxok is. Az „ő” bíborosoknak neveztek.

Mi a helyzet az ortodoxiával?

Kényes kérdés. A Vallásközi Tanács kritériumai szerint ebbe nem szabad beavatkoznom.

Mosztárban újabban egy óriási kereszt áll a város fölötti hegyen. Ott, ahonnan a háború idején a horvátok vették célba lövegekkel a várost.

Mindaz a rossz, amit katolikusok mások ellen elkövettek és elkövetnek, rossz. Nem vagyok Mostár püspöke. Ott Ratko Perics a püspök. Feltételezem, hogy nem egyházi kezdeményezésre állították fel azt a keresztet.

Önök mi az egész országban érvényes hivatala?

Bosznia-Hercegovina püspöki konferenciájának elnöke vagyok. Három püspökségünk – a katolikus többségű Mostár, a szerb többségű Banja Luka és a moszlim többségű Szarajevó – nagyon eltér egymástól.

Hogyan folytatódik a vallási élet?

A jó kapcsolatok sajnos nagymértékben a politikától függenek. Az én jövőbe vezető utam a következőkre épül: 1. Valamennyien összetartozunk. 2. Különbözőek vagyunk. 3. Meg kell becsülnünk egymást. 4. Senkinek sem személyes érdeme, hogy moszlimnak, ortodoxnak vagy katolikusnak született.

„Mi, szerbek, szenvedünk”

Kérdések Nyikoláj metropolitához, Szarajevó szerb-ortodox püspökéhez

„Tisztelt Püspök Úr”, kérdezem udvariasan Szarajevó ortodox püspöki rezidenciáján, „egy nem régen a világ nyilvánossága elé került magánvideófilm bemutatja, hogyan kínznak és gyilkolnak meg szerb „skorpiók” hat fiatal boszniai moszlimot. Ez a különítmény a belgrádi belügyminiszter parancsnoksága alatt állt. Bevetésükért Milosevics kormányfő viselte a politikai felelősséget. Mielőtt azon a reggelen megkezdődött a gyilkolás, egy magas rangú szerb-ortodox szerzetes, Gavriilo Marics atya megáldotta a tettesek fegyvereit. A tettesek kezet csókoltak az egyházi férfiúnak...” Nyikoláj püspök bosszúsán reagál. Annál barátságosabb hangon folytatam: „A belgrádi egyházi vezetéstől nem kaptam erre vonatkozó állásfoglalást. A berni székhelyű Egyházak Világtanácsának – amelynek a szerb ortodoxia is tagja – szövegét az választotta kérdésemre. Nem, az Egyházak Világtanácsa nem foglalkozik ezzel. Az Ön álláspontja mi, Püspök Úr?”

„Mindig megáldottuk a fegyvereket, és ma is megáldjuk a fegyvereket. Nálunk, a szerb-ortodox egyházban így van ez”, feleli a metropolita. Szerinte nem Gavriilo Marics atya küldte a katonákat Szrebrenyicába. Áldása a fegyvereknek szólt, nem a katonáknak. A 76 éves egyházi vezető számmal dobálózik. Mérlegeli, mi nem illik bele a világgépébe, majd viszonylagosan állítja be annak jelentőségét. „A mi egyházunk nem politikai egyház. Mi nem üzünk politikát az egyházzal”, diktálja a német újságírócsoport jegyzetfüzetébe, miközben felindultan dobol ujjáival az asztalon.

Azután ellentámadásba megy át: „A németek félelmetesen gyilkoltak Jugoszláviában. De mi, szerbek nem mondjuk azt, hogy a német gyilkos nép. Éppily kevésbé akarjuk, hogy gyilkos népnek nevezzenek minket.” S miután retorikailag így belendült, hozzáteszi: „A világ minket, szerbeket állít ellen-

gerre. Ez igazságtalan. Az egész világ a 8000 szrebrenyicai halottól beszél. Ez rossz dolog volt. Bűncselekmény. De miért nem beszél senki sem nyilvánosan a szerb meggyilkoltakról?”

A szarajevói Vallásközi Tanácsban – amely a zsidó hitközség, a szerb-ortodox egyház, a moszlimok és a katolikusok vezetőiből áll – az ökumené aktív, barátságos művelőjeként becsülik Nyikoláj metropolitát.

Nyikoláj püspök azt mondja: „Tudják, hová megyek ezután? A koszovói Rigómezőre. Az 1389-es törökök elleni hősiesség csata évfordulóját ünneplik. A szerbek akkoriban a keresztény Európáért haltak meg. Holnap ünnepélyes emlékező istentiszteletet fogok ott celebrálni.”

A püspök még egyszer visszatér a II. világháborúra: „Horvát lelkesek számtalan szerbet gyilkoltak meg akkor...” Az ortodox püspöki rezidencia fogadótermében, a sok pátriárka portréja alatti hosszú asztal mellett ólmos hangulat árad szét.

A beszélgetés vége felé a metropolita elmeséli, hogy mostanában is vannak szerb papok elleni támadások. „Április 1-re virradóan külföldi erők megszállták az ortodox parókiát Paléban. Berobbantották a pap szolgálati lakásának ajtaját. Az idegenek súlyosan megsebesítették Jeremia Sztarovlah parókuszt, valamint a fiát.” Csak azt nem tudta, vagy elfelejtette említeni, hogy a szóban forgó „külföldiek” az EUFOR olasz katonái voltak, akik Radovan Karadzicsot keresték a parókián, mert elterjedt a hír, hogy parókiáról parókiára adják, álrühája pedig a papi talár.

Az indulatosan végződő beszélgetéshez a metropolita vendégszerető módon boszniai szilvapálinkát és szerb konyakot kínált.

Thomas Seiterich-Kreuzkamp